

Eugeen Van Mieghem [1875–1930]

ANTWERPEN ROND 1912

ERWIN JOOS

← **AUGUSTINE
PAUTRE ELEGANT**
gekleurd krijt, ca. 1904,
25,5 x 17 cm
privéverzameling

Inleiding

Eugeen Van Mieghem werd geboren op 1 oktober 1875 in het café In het Hert op de Van Meterenkaai. Na jaren werk als binnenschipper vestigde vader Rikske zich uiteindelijk aan de wal en trouwde met Virginie Van Damme, met wie hij vier kinderen kreeg. De kleine Eugeen groeide op in de Schippersbuurt, maar het gezin verhuisde in 1883 naar de noordelijker gelegen Montevideostraat. De Antwerpse haven barstte uit haar voegen, nieuwe kaaimuren werden gebouwd en de Schelde uitgebaggerd. Na de afkoop in 1863 van de vrije doorvaart van Nederland brak een ongekende bloeiperiode van de Antwerpse haven aan en in enkele decennia groeide ze, samen met die van New York, uit tot een van de belangrijkste ter wereld. In 1891 werd Eugeen ingeschreven aan de Antwerpse academie, in die tijd nog volledig onder controle van de epigonen van Henry Leys, met een zeer conservatief kunstonderricht. Enkele jongeren (onder meer Henry Van de Velde) ondernamen schuchtere pogingen om daarin verandering te brengen. Vooral de exposities van de groep L'Association pour l'Art in 1892 en 1893 in het Oud Antwerps Museum met werken van o.a. Van Gogh, Seurat, de Toulouse-Lautrec en Pissarro waren erg baanbrekend. De jonge Van Mieghem kwam er in contact met het buitenlands modernisme. In 1896 werd hij verwijderd uit de klas van Eugène Siberdt (dezelfde leraar die Van Gogh wegstuurde) wegens opstandigheid tegen het strakke academische onderricht. Thuis zond vader zond hem naar de dokken om bevrachtingen voor binnenschippers te zoeken.

In 1893 opende schuin tegenover het café van de Van Mieghems, op de hoek van de Montevideostraat en de Rijnkaai, het eerste gebouw van de rederij Red Star Line. Landverhuizers werden er voor hun vertrek naar de Nieuwe Wereld door een dokter summier onderzocht. Van Mieghem bleef in contact met zijn vrienden van het atheneum en de academie en nam deel aan de activiteiten van de groep De Scalden.

Eind 1899 bezocht hij de literair-anarchistische vereniging De Kapel, waar gelijkgezinde jongeren met belangstelling voor de nieuwe maatschappelijke stromingen vergaderden. In 1900 nam Van Mieghem deel aan de tentoonstelling van Eenige Jongeren. Rond 1899 maakte hij kennis met Augustine Pautre. Zijn familie was niet enthousiast over die relatie omdat het meisje geen goede reputatie had. Ze trouwden nochtans op 28 januari 1902. Het jaar ervoor nam Van Mieghem met succes deel aan de Brusselse salon van La Libre Esthétique en exposeerde er naast o.a. Monet, Renoir, Cézanne, Vuillard en Hodler. Steeds meer wilde hij de kunstenaar zijn van het gewone volk in de Antwerpse haven. In zijn jeugdwerk wijdde hij bijzondere aandacht aan de (vaak Joodse) emigranten van Red Star Line. In 1904 verscheen in het Londense Pall Mall magazine een geïllustreerde bijdrage over hem met de titel "An Artist of the People" waarin zijn sociale oeuvre vergeleken werd met dat van Steinlen in Parijs. Datzelfde jaar beschreef Octave Maus in l'Art Moderne hem als "un maître de demain".

Helaas, de verkoop van zijn werken volgde niet en de kunstenaar knoopte de eindjes moeilijk aan elkaar. In oktober 1904 poseerde Augustine als naaktmodel voor haar man en een groep kunstenaars. Ze werd ziek en stierf op 12 maart 1905 aan tuberculose. Van Mieghem gaf zijn zieke en stervende echtgenote weer in een indrukwekkende reeks tekeningen en pastellen. Met die cyclus maakte de kunstenaar zijn geliefde onsterfelijk en plaatste hij zichzelf definitief tussen de Europese avant-garde van zijn tijd. Haar overlijden betekende een breekpunt in zijn leven en kunstenaarschap. In dit boek beschrijf ik hoe Van Mieghem na het tragisch overlijden van zijn geliefde en een periode van artistieke stilte opnieuw aanknoopte met zijn kunstenaarschap.

Erwin Joos

← **AUGUSTINE
ALS MODEL**
gekleurd krijt, ca.
nov. 1904, 27 x 16,5 cm
privéverzameling

INHOUD

5	INLEIDING ERWIN JOOS
	HOOFDSTUK I
9	De stille periode [1905 tot februari 1910]
9	1905
30	1906
33	1907
40	1908
50	1909
	HOOFDSTUK II
57	De jaren van erkenning [maart 1910–augustus 1914]
57	1910
67	1911
89	1912
145	1913
157	1914
219	BESLUIT
221	BIOGRAFIE
222	MUSEA, ORGANISATIES
223	EN BEDRIJVEN MET WERK VAN EUGEN VAN MIEGHEM
223	DE AUTEUR

De stille periode [1905 tot februari 1910]

1905

Op 2 januari 1905 schreef James Ensor in een brief aan zijn vriendin Emma Lambotte: "... Le cercle de Eenigen exposera immédiatement après et amènera la participation, dit-on, de MM. Baert-souen (sic), Delaunois, Delvin, Frédéric, Oleffe et J. Smits. Monsieur Franck me demande de lui écrire si je veux y exposer. (...) J'apprends qu'une société d'amateurs d'art est en voie de formation à Anvers pour y organiser des expositions rétrospectives complètes d'artistes connus et des expositions d'un groupe de jeunes artistes auxquels viendront se joindre des invités du pays et de l'étranger..." Op 5 januari antwoordde Emma Lambotte als volgt: "Il faut agir. Demain matin je lui (Frans Franck) téléphonerai que vous allez lui envoyer les toiles en question. (...) ne pas exposer à l'Einigen (sic) serait peut-être fermer les portes de la nouvelle société en voie de formation; or cette société sera très puissante et très sérieuse."

De bovenvermelde brieven zijn vrij belangrijk omdat ze de ontstaansdatum situeren van een der belangrijkste kunstverenigingen die België ooit kende. Het is daarom nuttig de betrokkenen even te situeren.

James Ensor (1860-1949), een belangrijke vernieuwer van de moderne kunst in Europa, werd geboren in Oostende. Zijn vader, een Britse ingenieur, trok na de geboorte van zijn zoon naar de Verenigde Staten om daar fortuin te maken. Na een tijd keerde hij echter volledig berooid terug en werd financieel afhankelijk van de familie van zijn vrouw. Verslaafd aan alcohol stierf hij toen zijn zoon James 27 jaar oud was. Moeder overleefde dankzij de inkomsten van een kleine souvenirwinkel met o.a. maskers en chinoiserieën. James volgde tekenlessen aan de Oostendse academie en in 1877 schreef hij in aan de Brusselse academie. Al op twintigjarige leeftijd verliet hij de hoofdstad als een verbitterd man. Zijn gemoedstoestand bleek ook uit de sarcastische en satirische onderwerpen in zijn kunst. Ensor nam deel aan exposities in de hoofdstad met de groepen Chrysalide en L'Essor, maar zijn inzendingen kenden weinig bijval of werden zelfs geweigerd. Hij voelde zich miskend en besloot voortaan helemaal zijn eigen weg te volgen.

Ensor exposeerde zes werken op de eerste tentoonstelling van Les XX in 1884. Er volgde gematigde kritiek, maar hij kreeg wel een recensie in het tijdschrift *L'Art Moderne*. Zijn eerste werk met maskers dateert uit 1883 en skeletten komen voor het eerst voor in het werk *Geraamte bekijkt chinoiserieën* uit 1885. Een jaar later startte Ensor met etsen. Er ontstond een conflict met Octave Maus, de oprichter van Les XX, die tegen de zin van Ensor een nieuwe kunstkring oprichtte onder de naam La Libre Esthétique, een vereniging zonder leden die voor haar exposities uitsluitend met uitnodigingen werkte. Ensor wou er nu definitief de brui aan geven en stelde heel zijn atelier te koop voor 8 000 Belgische frank, maar niemand kwam kijken of kopen. De Antwerpse kunstcritica Emma Lambotte had medelijden met hem en contacteerde de Antwerpse verzamelaar Frans Franck, die eind 1903 naar Oostende reisde om Ensor te ontmoeten. Tussen beide ontstond een levenslange vriendschap. De Antwerpse mecenas zorgde ervoor dat de miskende meester met zijn merkwaardige oeuvre opnieuw de nodige aandacht kreeg.

Frans Franck (1872-1932) studeerde aan het Antwerpse atheneum en aan de academie bekwaamde hij zich in de teken- en versierkunst. Vervolgens ging de jonge man naar Parijs om er in de leer te gaan bij decorateurs en meubelmakers. Omstreeks 1894 keerde Franck terug naar Antwerpen en opende met zijn twee jaar oudere broer Charles de succesvolle zaak Ameublements Franck in de Korte Gasthuisstraat. Ze bouwden de firma uit tot een bloeiende meubel- en decorateurszaak die bij de welgestelde burgerij snel een begrip werd van uiterste verfijning. In 1899 huurde Frans van de stad Antwerpen de leegstaande kapel Lantschot in de Falconrui om er de vereniging De Kapel te huisvesten. Het in 1656 opgerichte godshuis in een volkse buurt nabij het Hessenhuis werd tussen 1899 en 1905 een uniek centrum voor het Antwerpse progressieve, intellectuele leven. Eugeen Van Mieghem, Willem Elsschot en Lode Baekelmans waren trouwe bezoekers, samen met o.a. Richard Baseleer, Walter Vaes, Jef Van

✎ **JAMES ENSOR**
IN ZIJN ATELIER
foto, ca. 1896
verz. Stadsarchief,
Oostende

† **JAMES ENSOR**
[1860-1949]
Slag der Gulden Sporen
ets, 1895, 23.7 x 17.3 cm
privéverzameling

← **JAMES ENSOR**
OP WANDEL
zwart en blauw krijt,
juli 1925, 26.8 x 18.7 cm
privéverzameling

← **POL DE MONT**
[1857–1931]
foto, ca. 1908
verz. Letterenhuis,
Antwerpen

← **LANGS DE RIVIER**
gekleurd krijt, 1903,
39,5 x 33 cm
privéverzameling
expositie Eenigen,
nov. 1903

← **MENSEN**
gekleurd krijt en inkt,
juni 1905, 9,1 x 15,5 cm
privéverzameling (oude
verz. Ernest Van den Bosch)

jarenlang voorzitter van de groepering, die onder invloed van de Engelse Arts & Crafts Movement ook pedagogische doelen nastreefde. Ze wilde de gemeenschapsgeest onder de lokale kunstenaars aanmoedigen met lezingen, tentoonstellingen rond toegepaste kunsten en de uitgave van mooi geïllustreerde jaarboeken. De vereniging was actief tot in 1914.

In de lente van 1900 opende in het Oud Museum (in de Antwerpse academie) de groepstentoonstelling *Eenige Jongeren*. Van Mieghem was (zie de brief van Aloïs De Laet) mee een van de initiatiefnemers. De expositie werd in het Brusselse tijdschrift *L'Art Moderne* en in de Antwerpse krant *La Métropole* kort vermeld. Onder de titel *Nieuw kunstleven in Antwerpen* maakte Pol de Mont - naar aanleiding van de laatste tentoonstellingen van De Scalden, *Eenige Jongeren* en die van Baseleer (in De Kapel) - in zijn tijdschrift *De Vlaamse School* de balans op van het nationale kunstgebeuren. Hij verheugde er zich over dat er eindelijk een groep Antwerpse jongeren opstond om in te gaan tegen de zo verstarde Antwerpse academische traditie. In 1901 vond de eerste tentoonstelling van de groep Eenigen plaats in het Oud Museum. Deelnemers waren Van Mieghem, Karel Collens, Edmond Van Offel, Armand Maclot, Aloïs De Laet, Richard Baseleer, Maurits Nykerk, Walter Vaes, Victor Hageman, Camille Lambert en George Morren. In april 1902 vond een tweede tentoonstelling van Eenigen plaats met Van Mieghem, Baseleer, Collens (postuum), De Laet, Hageman, Naets, Nykerk, Morren, Van Offel, Vaes en Jakob Smits. De derde expositie vond plaats in 1903 met o.a. Van Mieghem, Smits, Charles Mertens, Baseleer, Morren, De Laet, Vaes, Van Offel en Nykerk. In de zomer van dat jaar stelde de groep een vierde keer tentoon in de zalen van het casino van Blankenberge. In het Antwerps Koninklijk Kunstverbond opende op 28 november 1903 de vijfde en waarschijnlijk laatste salon van de groep Eenigen. De uitnodiging vermeldde negen deelnemers: Van Mieghem, Baseleer, Hageman, Morren, Smits, Vaes, Van Offel, Mertens en Nykerk. In 1904 richtte de groep geen salon in. Wel namen enkele leden

(Van Mieghem, Vaes en Baseleer) die zomer deel aan de huldententoonstelling in Amsterdam ter ere van de Nederlandse anarchistische voorvechter Domela Nieuwenhuis.

Frans Franck koesterde echter voor de groep Eenigen grotere plannen. Dat hij de naam zou veranderen blijkt uit een artikel van Emmanuel de Bom in de Nederlandse krant *Nieuwe Rotterdamsche Courant* over de nakende oprichting van een nieuwe Antwerpse kunstvereniging: "... Zondag middag (5 februari 1905) heeft in le Paon Royal, de restauratie naast den Dierentuin, een ontbijt plaats, waartoe een Antwerps vermogend ingezetene, de Heer C.G. Grisar, verschillende kunstenaars en andere landgenoten uitnodigt. Daar zal gesticht worden een nieuwe vereniging, in den trant van de Maatschappij der Nieuwe Concerten, ditmaal bestemd om de schilderkunst van heden, zoo van hier als van elders, te patrooneren en door het houden van retrospectieve en keuzetentoonstellingen het waardeeren van goede kunst te bevorderen in deze gewesten. De nieuwe vereniging zal heeten Kunst van Heden - L'Art Contemporain. Een voorlopig comité werd al gevormd; het zijn meestal zeer vermogende kooplieden, die voor de geldmiddelen instaan (reeds nu werd voor meer dan 15.000 francs jaars ingeschreven) en eenige literatoren...". De nieuwe naam voor de groep Eenigen werd dus beslist tussen 2 januari (zie de bovenvermelde brief van Ensor) en 5 februari 1905.

Carlito Grisar (1864-1925) werd geboren in de Chileense havenstad Valparaíso in een familie van Duitse afkomst. Twee broers Martin en Karl Grisar vestigden zich begin negentiende eeuw in Antwerpen waar ze actief waren als scheepsmakelaar en reder. Ze werkten samen met bekende families als de broers Nottebohm, en de Engelsman William Marsily. De firma Grisar & Marsily zag het levenslicht en verzorgde na een tijd lijndiensten naar o.a. Zuid-Amerika, Canada, Hamburg en Hull. Een gedeelte van de familie Grisar emigreerde naar Zuid-Amerika, waar de kleinzoon van Martin in 1864 werd geboren met de voornaam Carl Gottfried (ook Carlito genoemd). Hij leerde het beroep in de firma van zijn vader (Grisar, Schuchard & Co) en vestigde

zich in Antwerpen waar hij in 1893 trouwde met Laura Fuhrmann. Carlito was actief in de scheepvaart (de firma Grisar & Marsily), de handel (vooral huiden, wol en leder) en het bankwezen (partner in de firma von Mallinckrodt & Cie). Hij werd rond 1900 beschouwd als een van de belangrijkste vertegenwoordigers van de machtige Duitse kolonie in Antwerpen. De publieke opinie zag de toenemende Duitse invloed in de Antwerpse handels-, industrie- en bankwereld met lede ogen aan. In 1905 schreef de Franse journalist Maurice Schwob de volgende profetische woorden over de Duitse aanwezigheid in Antwerpen: "...la conquête économique prépare la conquête militaire...". Antwerpen was rond 1900 een stad waar alle parameters aanwezig waren om schrandere ondernemers ongekende mogelijkheden van groei en sociale mobiliteit te bieden. De juiste mensen op de juiste plaats konden er hun dromen waarmaken in de nieuwe tijd die aanbrak, de eeuw van de democratie. In de sfeer van groeiende animositeit tegen de Duitse economische macht leek het Frans Franck begin 1905 opportuun bij zijn rijke buur aan te kloppen om financiële steun te vragen voor de oprichting van Kunst van Heden – L'Art Contemporain. Geldschietter Grisar speelde nooit een actieve rol in de vereniging. Zijn imposante meesterwoning in de Lange Gasthuisstraat 9-11 werd na de Eerste Wereldoorlog mede door Maison Franck tot een bank verbouwd. Vandaag is in het pand een exclusieve modezaak in gevestigd.

Bijkomende financiering voor de kunstvereniging werd vervolgens ook gezocht bij Antwerpse francofone liberale zakenlui (veelal van Duitse afkomst) zoals de families Kreglinger, Bunge, Speth, Mund, Fester, Osterrieth, Bracht, Strauss, Sheid en von der Becke. Die laatste familie richtte in 1872 mee de rederij Red Star Line op. In 1905 werd ook een belangrijk ander cultureel initiatief genomen: de oprichting van het Bestendig Dotatiefonds voor de Stadsbibliotheek en voor het Museum Plantin-Moretus (een initiatief van Frans Gittens, Max Rooses en Wilhelm von Mallinckrodt). Dankzij het dotatiefonds kon de rijke boekencollectie van ridder Gustave van Havre in Antwerpen behouden blijven. Zijn nabestaanden hadden de unieke boekenverzameling namelijk op een veiling in Amsterdam te koop aangeboden. De vrees dat rijke Amerikanen met heel de fraaie collectie aan de haal zouden gaan, was niet onterecht. Dankzij een cruciale kapitaalinjectie door de rijkste leden van de Duitse kolonie in Antwerpen kon dat scenario voorkomen worden. Von Mallinckrodt speelde daarbij een sleutelrol.

Op 1 maart 1905 kwam de nieuwe vereniging van Franck met een manifest naar buiten: "...Kunst van Heden stelt zich ten doel de dege-lijke schilder-, beeldhouw- en etskunst enz. van onzen tijd (19de en 20ste eeuw) bekend te maken, te leeren waardeeren en die ook te ondersteunen. De vereniging vat haar taak breed op, staat vijandig tegenover elk eenzijdig systeem en boven elke beperkte strekking van scholen of groepeerings; ook weert zij al wat op winstbejag berekend is: zij wil enkel de ware kunst aanmoedigen en wel door de inrichting van keurtentoonstellingen, gewijd aan oprechte en merkwaardige kunstwerken, tot welke richting deze ook behooren mogen. De vereniging zal retrospectieve tentoonstellingen inrichten die in de mate van het mogelijke, een beeld zullen geven van het volledige werk van een levend of gestorven kunstenaar, die representatief van onzen tijd mag worden genoemd. Te gepasten tijde zal Kunst van Heden het laatste werk van nationale of vreemde meesters ten toon stellen. Ook voordrachten zullen worden gehouden en ten slotte zal de mogelijkheid overwogen worden om kunstwerken aan te koopen ten einde onze officieële verzamelingen te verrijken met dege-lijke werken..."

De eigenlijke stichtingsvergadering van Kunst van Heden vond plaats in maart 1905 ten huize Louis Franck (Schermerstraat 30). Naast zijn broers Frans en Charles waren aanwezig: Carlito Grisar, Georges Serigiers, Emmanuel de Bom, Pol de Mont en de Antwerpse kunstenaars Baseleer, Hageman, Mertens en Vaes. Het eerste dagelijks bestuur van de vereniging bestond uit Carlito G. Grisar (voorzitter), Pol de Mont en Georges Serigiers (secretarissen), Leon Rantz (bijgevoegde secretaris) en Edouard Thys (penningmeester). Als werkende leden sloten aan: Alphonse Aerts, Emmanuel de Bom, Max Elskamp, Henri Fester, Laurent Fierens, Frans Franck, Georges Goemaere, Maurice Huffmann, Albert Van Nieuwenhuysen, Graaf Van der Straeten-Ponthoz en Max Rooses. Enkel onder hen, zoals Elskamp en Serigiers, hadden eerder samen met Henry van de Velde nog de Antwerpse vereniging L'Association pour l'Art opgericht. De eerste kunstenaars die bij Kunst van Heden aansloten, waren Albert Baertsoen, Richard Baseleer, Emile Claus, Jean Delvin, Victor Hageman, Eugène Laermans, Henry Luyten, Charles Mertens, Constantin Meunier, George Minne, George Morren, Victor Rousseau, Jakob Smits en Walter Vaes.

Walter Vaes (1882-1958) werd als het ware de portretschilder van de familie Franck. Hij groeide

→ **STUDIE VAN DRIE MANNEN**
zwart krijt, ca. 1905,
19 x 15 cm
verz. Eugène Van
Mieghemuseum

← **WALTER VAES**
[1882–1958]
foto, ca. 1905
verz. Letterenhuis,
Antwerpen

← **WALTER VAES**
[1882–1958]
PORTRET MEVROUW
ANTOINE FRANCK
olieverf op doek, gedat.
1914, 65 x 52 cm
verz. KMSKA (schenking
Antoine Franck)

→ **WALTER VAES**
[1882–1958]
GONDELIER IN VENETIË
pastel en zwart krijt,
gedat. 1905, 22.6 x 31.3 cm
privéverzameling (oude
verz. Louis Franck jr.)

→ **WALTER VAES**
[1882–1958]
DE KUST VAN BEIROET
olieverf op paneel,
gedat. 1907, 24.8 x 35.2 cm
privéverzameling

op in een artistieke familie en kreeg zijn eerste tekenlessen van zijn oom Piet Verhaert. Hij genoot verder opleiding aan de Antwerpse academie. Vaes raakte bevriend met Frans en Charles Franck toen hij een trouwe bezoeker werd van de literair-anarchistische Antwerpse vereniging De Kapel. In 1904 won hij de Prijs van Rome, waarna de kunstenaar in 1905 een reis naar de belangrijkste Italiaanse kunststeden maakte. Tijdens de zomer verbleef hij in Venetië waar hij Jules Schmalzigaug ontmoette. In 1907 maakte hij een reis naar o.a. Beiroet en Damascus. Na het overlijden van Piet Verhaert erfde Vaes diens prachtige woning in de Zilversmidstraat achter het stadhuis. Tijdens de Eerste Wereldoorlog verbleef de kunstenaar in Nederland. In die periode maakte hij een reeks virtueuze etsen over de waanzin van de oorlog, met als bekendste prenten *De grote slokop* en *De aanval der monsters*. In de periode 1924-1929 was hij leraar aan de Antwerpse academie en het NHISK. Vaes debuteerde als schilder van romantische taferelen, maar maakte vrij snel naam met zijn verfijnde bloemstukken, stillevens en stijlvolle portretten.

Baseleer, Morren, Hageman, Mertens, Smits en Vaes waren voordien lid van de groep Eenigen of hadden met die vereniging geëxposeerd. Van Mieghem, op dat ogenblik een van de meest beloftevolle jonge kunstenaars uit de Antwerpse school en oud-oprichter van Eenigen, was afwezig wegens de verslechterende gezondheidstoestand van zijn vrouw Augustine, die op 12 maart 1905 stierf aan tuberculose. Ze werd op 14 maart 1905 begraven op het kerkhof van Elsene. Van Mieghem liet op 17 mei van dat jaar de kist opgraven en diezelfde dag herbegraven op de Antwerpse stedelijke begraafplaats op het Kiel. Haar graf verdween bij de sluiting van het kerkhof in 1936. Kort na haar dood werd kleine Eugeen bij een voogd geplaatst, een zekere Nest, die in de Lange Lozannastraat woonde. Het contact tussen Eugeen Van Mieghem en zijn zoon zou nooit meer goed komen. Het is natuurlijk merkwaardig dat grootmoeder Van Mieghem zich niet over haar enige kleinzoon ontfermde. Ze was ongeveer 58 jaar oud toen haar schoondochter stierf. Dat zij het voogdijdschap over haar kleinzoon weigerde, vormt een bijkomend bewijs dat zij het huwelijk van haar zoon met Augustine Pautre nooit aanvaardde.

In het jaar 1906 publiceerde Lode Baekelmans (1879-1965) zijn boek *Der Wirt zum Blühenden Haideröslein* met bandtekening door Eugène Van Mieghem. Baekelmans werd geboren in het Antwerps schipperskwartier, waar zijn ouders een gaarkeuken hielden. Na de gemeenteschool in de Keistraat (waar ook Van Mieghem leerling was) werd de jongen ingeschreven aan het Antwerps atheneum, waar hij les kreeg van o.a. Pol de Mont. In 1899 werd Baekelmans klerk bij de stad Antwerpen. Samen met zijn vriend (en latere schoonbroer) Victor Ressler gaf hij anarchistische bladen uit als *Alvoorder*, *Ontwaking* en *Onze Vlagge*. In 1901 werd Baekelmans bediende in de Antwerpse Volksbibliotheek en publiceerde hij zijn boeken *Marieke van Nijmegen* en *Uit grauwe nevels*. In 1904 publiceerde de schrijver zijn roman *De doolaar en de weidsche stad* en in 1912 zijn roman *Tille*. In 1921 richtte Baekelmans de Vlaamse Vereniging van Bibliotheecarissen en Bibliotheekbeambten op. Toen hij in 1926 in Antwerpen gehuldigd werd voor zijn 25-jarig schrijversjubileum schonken zijn vrienden hem Eugène Van Mieghems schilderij *Langs de Schelde*. In 1933 werd hij bestuurder van de Stedelijke Openbare Bibliotheken, van de Stadsbibliotheek en van het Museum van de Vlaamse Letterkunde (het huidige Letterenhuis). Als een van Van Mieghems beste vrienden putte Baekelmans zijn verhaalstof eveneens uit de volkse havenbuurt waarin hij opgroeide.

In 1906 werd Louis Franck (1868-1937) tot liberaal volksvertegenwoordiger verkozen waardoor zijn inzet voor het Antwerps culturele leven afnam. Belangrijk voor zijn politieke loopbaan was de steun die hij genoot van Max Rooses, met wie hij samen lid was van de Antwerpse loge Les Elèves de Thémis. Rooses werkte samen met Louis Franck in 1905 mee aan de oprichting van het liberaal vrijzinnige tijdschrift *De Vlaamse Gids*. Wegens zijn drukke beroepsbezigheden was de politicus minder betrokken bij de activiteiten van Kunst van Heden. Zijn gematigdheid als liberaal tegenover de katholieken en als Vlaming tegenover de Franstalige bourgeoisie maakte hem uiterst geschikt voor een politieke carrière. Na zijn humaniorastudie aan het Koninklijk Atheneum in Antwerpen promoveerde hij tot doctor in de rechten aan de ULB. Toen Franck zich als advocaat in zijn geboortestad vestigde,

werd hij actief zowel bij de Conférence du Jeune Barreau als bij de Nederlandstalige tegenhanger, de Vlaamse Conferentie der Balie. Op korte tijd werd hij een van de meest vooraanstaande Antwerpse advocaten en verwierf vooral aanzien als autoriteit in maritiem recht. In 1892 richtte Franck mee de Belgische Liga voor de Rechten van de Vrouw op en in 1896 werkte hij mee aan de Association belge pour l'unification du droit maritime (de basis van het latere Comité Maritime Internationale). In zijn vrije tijd publiceerde hij zowel in het Brusselse kunsttijdschrift *L'Art Moderne* als in het progressieve *Van Nu en Straks*. Samen met zijn broers was hij een trouwe bezoeker van de in 1899 opgerichte literair-anarchistische vereniging De Kapel. Datzelfde jaar werd hij ook medeoprichter van de Bond der Vlaamse Rechtsgeleerden.

In 1906 organiseerde Kunst van Heden in Antwerpen tentoonstellingen met werk van Willem Linnig jr., Theodoor Verstraete en Juliaan Dillens. Aan de beschermende leden van de vereniging werd een kunstmap geschonken met tien etsen en litho's van leden-kunstenaars als Baertsoen, Ensor, Hageman, Laermans, Morren en Verstraete. Georges Goemaere werd naast Edouard Thys penningmeester van Kunst van Heden en als nieuwe leden-kunstenaars traden toe: Guillaume Charlier, Frans Van Leemputten, Romain Looymans en Theodoor Verstraete. Minister van State August Beernaert aanvaardde het erevoorzitterschap van de vereniging.

➤ **CARNAVAL MET AUGUSTINE**
gekleurd krijt, 1902,
12,5 x 18 cm
privéverzameling

➔ **DER WIRT ZUM BLÜHENDEN MAIDENRÖSLEIN**
voorplat boek Lode Baekelmans, 1906,
19,2 x 13 cm
verz. Eugène Van Mieghemmuseum

➔ **LOUIS FRANCK [1868-1937]**
foto, ca. 1920
verz. Letterenhuis, Antwerpen

➤ **JAMES ENSOR [1860-1949]**
GEÏNTRIGERDE MASKERS
ets, 1904, 7,4 x 11,4 cm,
verz. Eugène Van Mieghemmuseum

← **SCHEPEN
IN DE HAVEN**
olieverf op doek, 1907,
34.7 x 49.2 cm
privéverzameling

▮ **AAN DE GAARKEUKEN**
olieverf op doek, ca. 1907,
35 x 43 cm
privéverzameling (oude
verzameling René Victor)

↳ **ZELFPORTRET**
zwart krijt, ca. 1907,
27 x 17 cm
privéverzameling

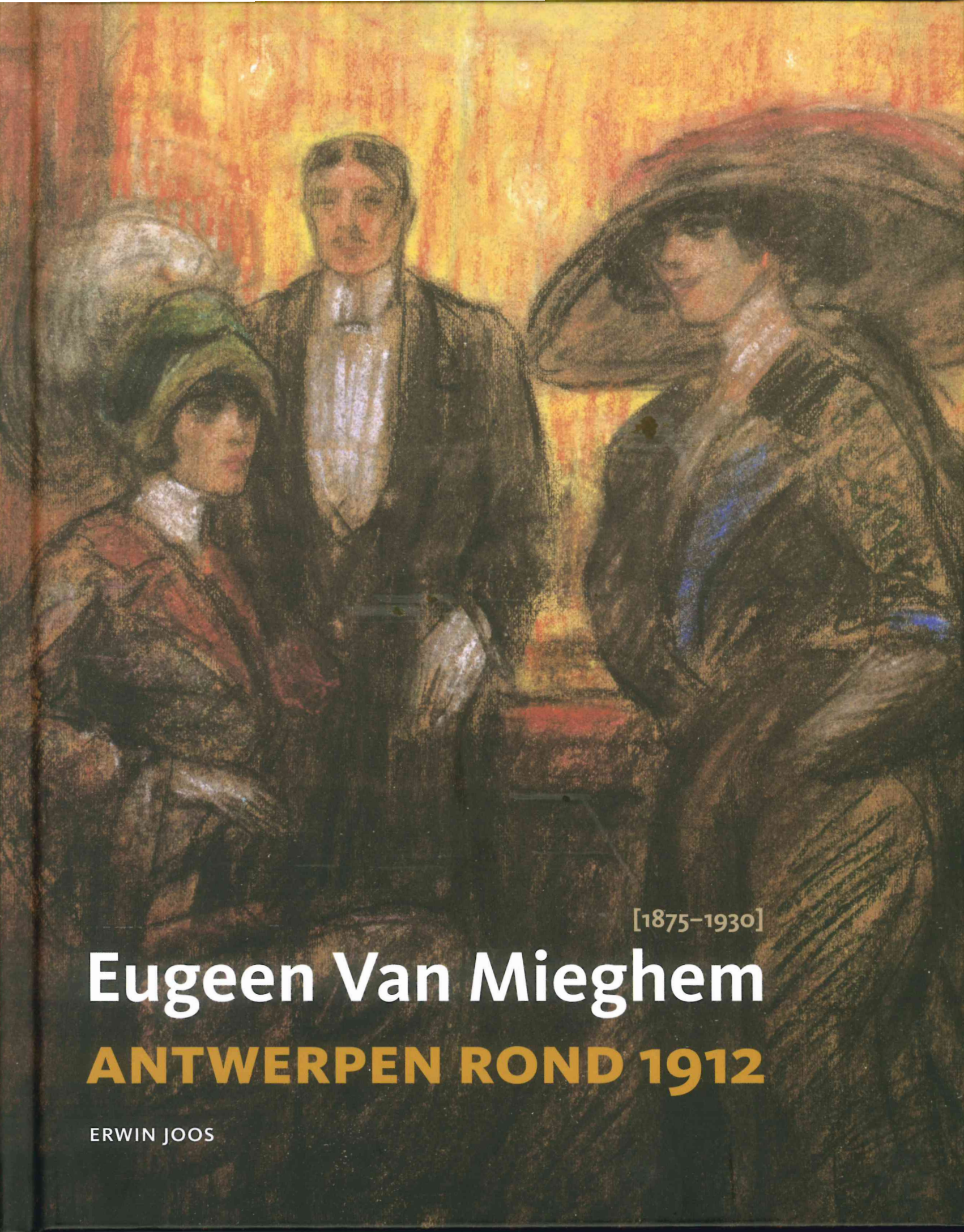
1907

In 1907 kende Antwerpen een langdurige havenstaking die op 5 augustus begon en een hoogtepunt bereikte op 3 en 4 september met onlusten en brandstichtingen in de haven. Het café Veuve Van Mieghem onderging de nare gevolgen van de staking waardoor de gemoedsgesteltenis van de kunstenaar een nieuw dieptepunt bereikte. De staking groeide uit tot een bittere strijd die een fortuin kostte aan het patronaat en duizenden dokwerkersgezinnen bijna uithongerde. De kunstenaar beleefde die gebeurtenissen intens mee. Het café, dat nu enkel door moeder werd gehouden (vader overleed 26 juni 1899), lag immers midden in de havenwijk en werd hoofdzakelijk bezocht door mensen die hun brood in de haven verdienden. Van Mieghem kon tijdens die periode van hevige sociale onrust zijn tekeningen en schilderijen over het opstandige

havenvolk zelfs niet aan de straatstenen kwijt. Zijn onderwerpen vonden geen genade meer in de ogen van de welgestelde burger. De zoon van de kunstenaar vertelde me dat zijn getormenteerde vader in die maanden prachtige tekeningen in groene zeep maakte op de spiegels van het café, die dan 's avonds weer werden weggeveegd. Uit een schetsboek van 1907 is een zelfportret bekend van een getormenteerde en terneergeslagen kunstenaar. Pas op 26 september 1907 nam de staking een einde, na veel ontberingen en geweld. Er waren helaas geen winnaars.

Kunst van Heden organiseerde van 16 mei tot 10 juni in het KMSKA een expositie met werken van Alfred Stevens (1823-1906). De tentoonstelling was reeds eerder georganiseerd in het Brusselse museum voor Schone Kunsten.

[1875–1930]

Eugeen Van Mieghem

ANTWERPEN ROND 1912

ERWIN JOOS

De jaren van erkenning [maart 1910-augustus 1914]

1910

Van 13 maart tot 18 april 1910 nam Van Mieghem met zeven werken (*De eenzame, Meisjes van de dokken, Aan de dokken, Kooldragers, Drie vriendinnen, De kraan* en *De haven van Antwerpen*) opnieuw deel aan de salon van Kunst van Heden. Edmond Van Offel schreef in het tijdschrift *De Boomgaard*: "Een woerdeken echter nog over een artiest, dien men al te weinig in de tentoonstellingen aantreft: Eugeen Van Mieghem. Hij was het die van over een twaalfal jaar ons dokvolk begon gade te slaan - sinds deden het ook anderen - en ons gaf eene belangrijke reeks persoonlijke schetsen. Wij zien hem thans weer, meester geworden van vastere stielkennis en meer bewust van wat hij wil. De Haven van Antwerpen was een veelbelovend ontwerp voor een groot doek, en de Meisjes van de dokken, De eenzame, de Kraan enz. waren aardige schilderijtjes".

De kunstenaars Alfred-Napoléon Delaunois en Jules Lagae sloten dat jaar aan als nieuwe leden bij Kunst van Heden. Rond die tijd frequenteerde Van Mieghem de Antwerpse letterkundige Louis de Schutter (1879-1923) en kunstschilder Isidoor Opsomer (1878-1967), wiens atelier in Lier hij geregeld bezocht. Na het overlijden van Louis de Schutter bleef Van Mieghem in contact met zijn weduwe en gaf privé tekenles aan hun zoon Jan de Schutter (1911-1996), die later beeldhouwer werd en het oeuvre van zijn oud-leraar zijn leven lang bleef bewonderen. In 1958 werd Jan de Schutter betrokken bij het Comité voor Artistieke Werking en in 1975 bij de Antwerpse Waterwerken. Hij werkte eveneens mee aan de inrichting van retrospectieve Van Mieghem-tentoonstellingen. Isidoor Opsomer volgde les aan de academies van Lier en Antwerpen en

vervolgens aan het NHISK. In 1901 dong hij mee naar de Prijs van Rome en twee jaar later won Opsomer de Godecharleprijs. Als winnaar van die wedstrijd vertrok hij in 1904 naar Rome. Terug in België (1905) werd Opsomer lesgever aan de Antwerpse academie. De nauwe steegjes en huisjes van Lier vormden zijn voornaamste bron van inspiratie tot aan de Eerste Wereldoorlog. Bij het uitbreken van de oorlog vertrok Opsomer naar Engeland en Nederland. Na de wapenstilstand keerde hij terug naar België en vestigde zich in Antwerpen. Hij werd leraar aan het NHISK en reisde veel. Opsomer werd bekend om zijn portretkunst en was directeur van de Antwerpse academie en het NHISK van 1936 tot 1949.

Eind 1910 nam Van Mieghem deel aan de Kerstmistentoonstelling in het Koninklijk Kunstverbond van Antwerpen met het werk *Avond*. Louis Franck diende dat jaar een wetsvoorstel in dat door het parlement werd goedgekeurd en dat een grote invloed had op de vernederlandsing van het vrij middelbaar onderwijs in Vlaanderen. Als politicus wierp hij zich rond 1910 samen met Frans van Cauwelaert en Camille Huysmans ("de drie kraaiende hanen"), op als voorvechter voor de vernederlandsing van het onderwijs in Vlaanderen. Op 15 maart 1910 verklaarde hij op de vergadering van de Liberale Vlaamse Bond: "Drie zaken willen wij, Vlamingen, niet: 1. Aan de Walen de kennis onzer taal opdringen. 2. Ons vijandelijk aanstellen tegenover de Franse taal en ze bannen uit Vlaanderen en uit het onderwijs. 3. De bestuurlijke scheiding. Wat wij willen is eerbied voor onze taal en eerbied voor ons volk". Louis Franck speelde daarnaast een belangrijke rol in de vernederlandsing van het Vlaams rechtsleven.

← AAN DE DOKKEN
olieverf op doek,
ca. 1910, 55 x 45 cm
privéverzameling (courtesy
Fortuna Financial Group)
Kunst van Heden, 1910,
nr. 272

← **ELEGANTE DAME**
sanguine, 1911,
15,7 x 10 cm
verz. Eugeen Van
Mieghemuseum

→ **FATALE OMHELZING**
sanguine, ca. 1911,
12 x 18 cm
verz. Eugeen Van
Mieghemuseum

↳ **MOEDERLIEFDE**
sanguine, ca. 1911,
26 x 32 cm
privéverzameling

← EMILE GASTEMANS
[1883-1956]
IN EEN HAVENKROEG
potlood, ca. 1912,
20.3 x 25.4 cm
privéverzameling

EMILE GASTEMANS
[1883-1956]
BUILDRAGER
potlood, ca. 1912,
20.3 x 12.7 cm
privéverzameling

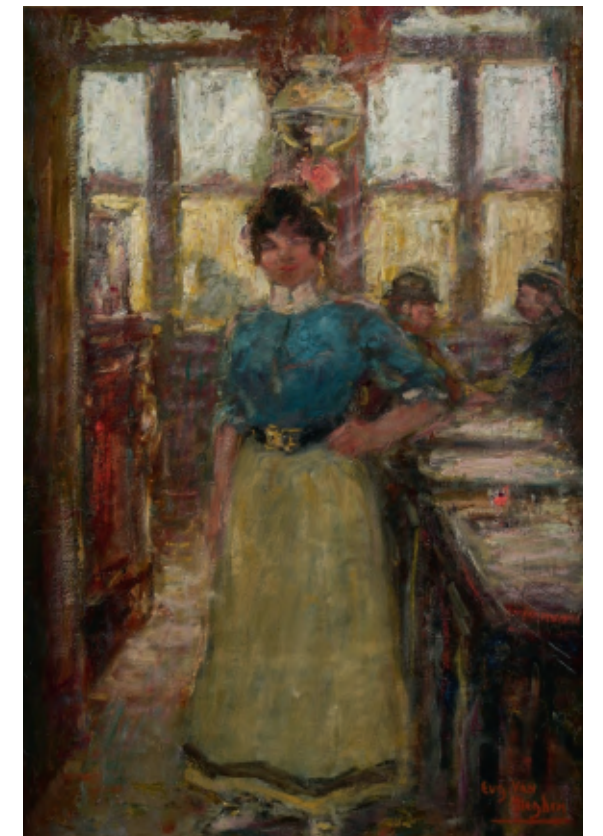
EMILE GASTEMANS
[1883-1956]
IN EEN HAVENKROEG
potlood, ca. 1912,
20.3 x 12.7 cm
privéverzameling

→ CAFÉ IN DE
ROSSE BUURT
gekleurd krijt,
ca. 1912, 16 x 21 cm
privéverzameling

↘ IN DE ROSSE BUURT
zwart krijt, ca. 1912,
16.5 x 17.2 cm
privéverzameling (oude
verz. Walter De Ridder)

↘ DIENSTER IN
EEN HAVENKROEG
olieverf op doek,
ca. 1912, 70 x 48 cm
privéverzameling

← **IN HET CAFÉ VEUVE**
VAN MIEGHEM
olieverf op karton,
31 x 24 cm
privéverzameling

→ **RUSTEND AAN
DE SCHELDEOEVER**
pastel en houtskool,
ca. 1912, 47,9 x 62 cm
verz. Prentenkabinet,
Museum Plantin-Moretus,
Antwerpen

↘ **HET KOFFIE-UURTJE**
pastel, ca. 1912,
30 x 44,5 cm
privéverzameling

← **EEN SCHIP LOSSEN**
pastel en houtskool,
ca. 1912, 62.2 x 47.9 cm
verz. Prentenkabinet,
Museum Plantin-Moretus,
Antwerpen

→ **GRAAN WEGEN**
pastel en houtskool,
ca. 1912, 48 x 62 cm
verz. Prentenkabinet,
Museum Plantin-Moretus,
Antwerpen

↳ **HAVENARBEID**
foto, ca. 1904
verz. Stadsarchief,
Antwerpen

← CARNIVAL
pastel, gedat. 1912,
47 x 65 cm
privéverzameling

CARNIVAL
olieverf op karton,
ca. 1912, 51,5 x 74 cm
privéverzameling

→ PIERROT (CARNIVAL)
pastel, ca. 1912,
44 x 32 cm
privéverzameling

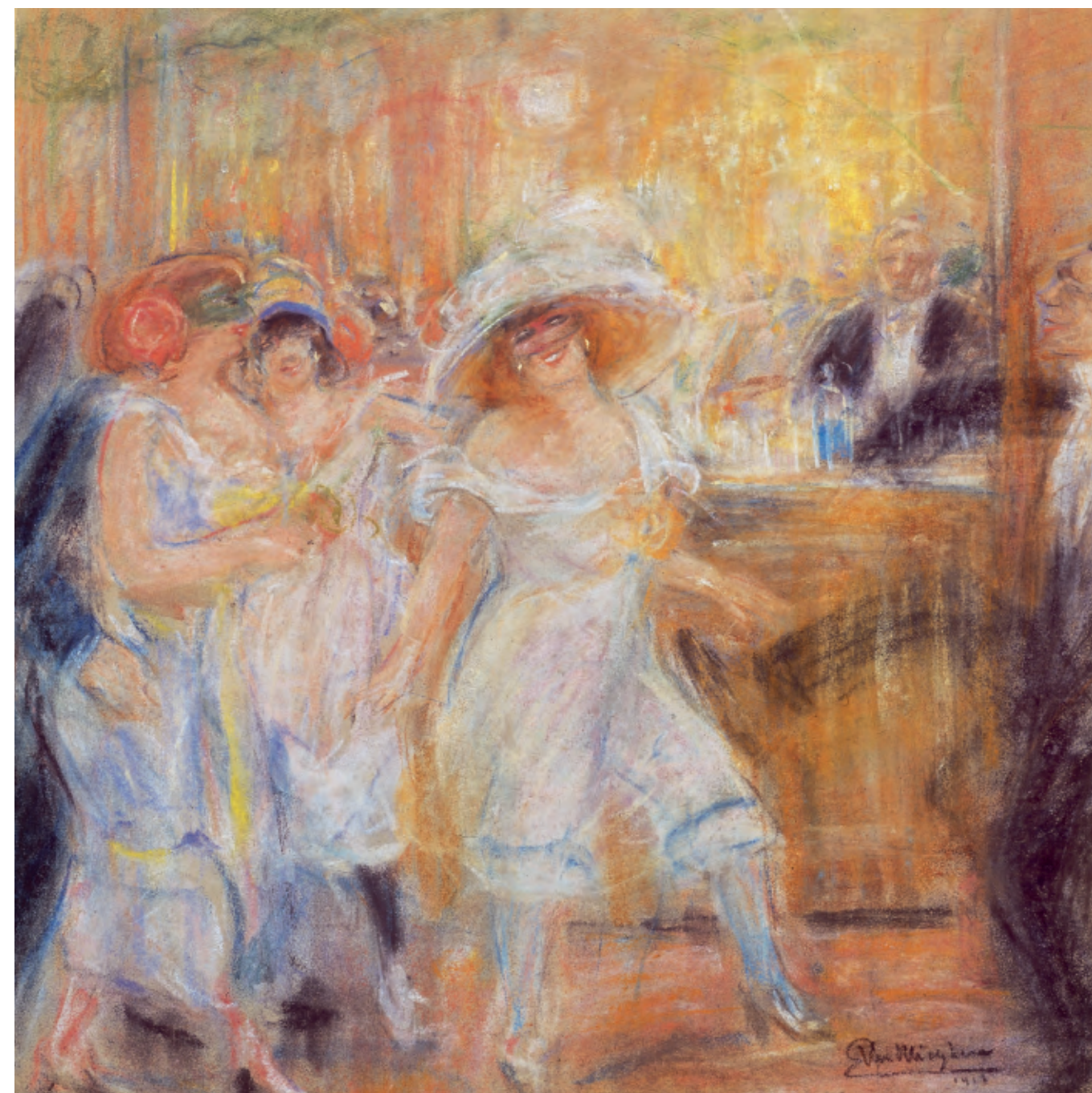

← **DE LOGE OP HET BAL**
pastel, gedat. 1912,
56 x 87 cm
privéverzameling

HISTOIRE GAIE
[EEN VROLIJK VERHAAL]
pastel, ca. 1912, 47 x 70 cm
privéverzameling (oude
verz. Ernest Van den Bosch)

→ **CARNAVAL**
pastel, gedat. 1912,
53 x 53 cm
privéverzameling

← **REGEN**
pastel, ca. 1912, 45 x 47 cm
privéverzameling (oude
verz. Ernest Van den Bosch)

OP WANDEL
pastel, ca. 1912,
42 x 32 cm
privéverzameling

→ **OUDE VERLEIDER**
pastel, ca. 1912, 38 x 42 cm
privéverzameling

↘ **OUDE VERLEIDER**
olieverf op plaat,
ca. 1912, 30 x 42 cm
privéverzameling

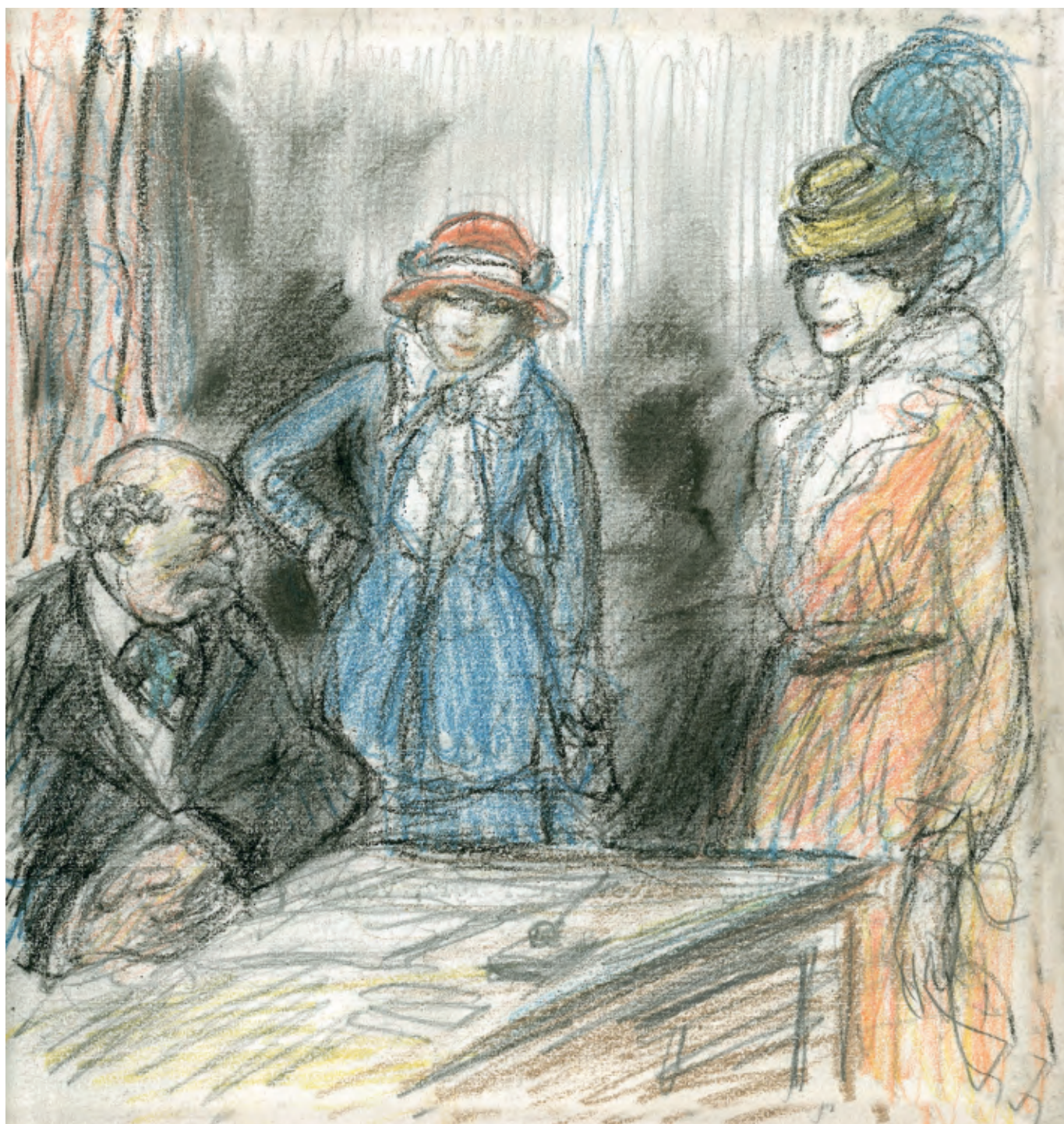
← **GEZIN**
potlood, 1914,
10.6 x 15 cm
privéverzameling

↗ **GEZIN**
potlood, 1914,
10.6 x 15 cm
privéverzameling

→ **MOEDER MET KIND**
potlood, 1914,
10.6 x 15 cm
privéverzameling

↘ **THUISARBEID**
potlood, 1914,
10.6 x 15 cm
privéverzameling

↑ **ZAKELIJK
ONDERHOUD**
gekleurd krijt, april 1914,
15,8 x 15,2 cm
privéverzameling

↑ **ELEGANTE DAME
OP WANDEL**
gekleurd krijt, april 1914,
15,8 x 15,2 cm
privéverzameling

Rond 1900 behoorde de Antwerpse kunstenaar Eugène Van Mieghem (1875-1930) tot de Europese avant-garde. Tijdens zijn studie aan de academie kwam hij in 1892 op de expositie van L'Association pour l'Art in contact met werken van Vincent van Gogh, Henri de Toulouse-Lautrec, Georges Seurat en Jan Toorop. Na zijn bezoek aan de salon van La Libre Esthétique in Brussel van 1897 raakte hij onder invloed van het oeuvre van Edvard Munch. Enkele jaren later werd hij geconfronteerd met de tekeningen van Théophile-Alexandere Steinlen, die in Parijs woonde en wiens tekeningen rond de eeuwwisseling ook Pablo Picasso, Käthe Kollwitz en Kees van Dongen inspireerden.

Gedreven door de nieuwe sociale stromingen en een koppig idealisme wou Van Mieghem de kunstenaar zijn van het gewone volk in een wereldhaven. Kunstkritici als Pol de Mont en Octave Maus loofden zijn werk. In 1904 verscheen in het Londense *Pall Mall Magazine* het artikel *An Artist of the People* waarin zijn werk in de Antwerpse haven met dat van Steinlen werd vergeleken. Het dramatische overlijden in 1905 van zijn jonge vrouw Augustine Pautre maakte een abrupt einde aan zijn doorbaak.

In dit boek beschrijft de auteur hoe na vijf jaren van artistieke stilte de kunstenaar rond 1910 opnieuw deelnam aan de jaarlijkse exposities van de Antwerpse vereniging Kunst Van Heden. Op hun salons werden soms ensembles getoond van belangrijke buitenlandse kunstenaars. Vooral het oeuvre van Jean-Louis Forain leek Van Mieghem te inspireren in zijn composities over het uitgaansleven in de Antwerpse binnenstad. Van Mieghem exposeerde vanaf 1912 in binnen- en buitenland naast meesters als James Ensor en Rik Wouters. Vooral die twee kunstenaars werden bij de Antwerpse burgerij gepromoot door Frans Franck. In 1912 hield Van Mieghem in het Antwerps Koninklijk Kunstverbond zijn eerste individuele tentoonstelling waarop kunstkritici zeer enthousiast reageerden. Een jaar later kocht Max Rooses een ganse verzameling pastellen van Van Mieghem en schonk ze aan het Museum Plantin-Moretus. Het huidige Prentenkabinet van dat wereldbepaalde museum bezit momenteel niet minder dan 613 werken van de kunstenaar.

9 789053 254851 >